

πουλος, είναι παρούσα ή Μονή Φιλοσόφου ή αυτοπρόσωπος ή διά τῶν προσώπων τῶν μεγάλων κληρικῶν, τούς ὁποίους ἐδωρήσατο εἰς τὸ Γένος. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον δικαιούμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν τὸ προκείμενον ἔργον ὡς ἀρτίαν ἐκ πάσης ἐπόψεως ἱστορικὴν σύνθεσιν. Ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἐκτιμῆσῃ τὴν εὐστοχον καὶ μετὰ περισκέψεως προβαίνουσαν κριτικὴν διερεύνησιν τῶν μαρτυριῶν καὶ τὴν ἐπιτυχῆ αὐτῶν ἐρμηνείαν καὶ ἀξιοποίησιν. Ἔτερον σημαντικώτατον προσὸν τῆς προκειμένης συγγραφῆς εἶναι καὶ ἡ ἐκφραστικὴ αὐτῆς ἀρτιότης. Προικισμένος μὲ τὸ χάρισμα ὁ Τ. Γριτσόπουλος τῆς λιτῆς ἀλλ' εἰς ἄκρον κομψῆς καὶ κυριολεκτούσης ἐκφράσεως ἐπενδύει πάντοτε τὰ ἱστορούμενα μὲ τὴν προσήκουσαν ἐκφραστικὴν μορφήν. Ὅταν περιγράψῃ τὰ φυσικὰ τοπία καὶ ὅταν παρέχῃ αἰσθητικὴν ἀλλὰ συγχρόνως καὶ πραγματολογικὴν ἀνάλυσιν τῶν ζωγραφημάτων καὶ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μορφῶν, τὸ ὕφος τοῦ ὑψοῦται εἰς ὄργανον γνησίας καὶ θελκτικῆς καλλιτεχνικῆς ἐκφράσεως.

Κ. Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

* *

Α. Γ. ΓΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἐπὶ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς Ἀτλαντίδος*. (Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμος 35 (401—418), 1960).

Ὁ κ. Ἀγγελος Γ. Γαλανόπουλος, καθηγητῆς τῆς σεισμολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ἀνεκοίνωσε κατὰ τὴν ἐν Ἑλσίνκι XII Γενικὴν Συνέλευσιν τῆς Διεθνοῦς Γεωδαιτικῆς καὶ Γεωφυσικῆς Ἐνώσεως (1), ὅτι ὁ κατακλυσμὸς τοῦ Δευκαλίωνος καὶ ὁ μῦθος τῆς Ἀτλαντίδος ἔχουν τὴν προέλευσιν των εἰς τὰς βραχθαίας βροχὰς καὶ τὰ θαλάσσια κύματα, τὰ ὁποῖα ἠκολούθησαν τὴν μεγάλην ἠφαιστειακὴν ἔκρηξιν τῆς ἄλλοτε νήσου Στρογγύλης (2) κατὰ τὸ 1500 π. Χ. καὶ εἰς τὴν κατάρρευσιν τοῦ κεντρικοῦ μέρους τῆς νήσου, ὅπου εὐρίσκετο ὁ ἠφαιστειακὸς κῶνος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχε κτισθῆ ἡ ἀκρόπολις τῆς Μητροπόλεως τοῦ περιφήμου κράτους τῆς Ἀτλαντίδος.

Ὡς σαφῶς προκύπτει ἐκ τοῦ κειμένου τῶν δύο διαλόγων τοῦ Πλάτωνος «Τιμαῖου» καὶ «Κριτίου», ἡ Ἀτλαντὶς δὲν ἦτο ἐνιαία νήσος, ἀλλὰ «βασιλεῖον δύο νήσων, τῆς μείζονος καὶ τῆς ἐλάσσονος», τὸ ὁποῖον ἐδέσποζε πολλῶν ἄλλων νήσων καὶ μερῶν τῆς ἠπείρου, ἡ δὲ κυριαρχία τούτου ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς Λιβύης μὲν μέχρι τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐπὶ τοῦ τμήματός τῆς Εὐρώπης τοῦ μέχρι τῆς Τυρρηνίας.

Ἐν δὲ δὴ τῇ Ἀτλαντίδι νήσῳ αὐτῇ μεγάλη συνέστη καὶ θαυμαστὴ δύναμις βασιλέων, κρατοῦσα μὲν ἀπάσης τῆς νήσου, πολλῶν δὲ ἄλλων νήσων καὶ μερῶν τῆς ἠπείρου· πρὸς δὲ τούτοις ἔτι τῶν ἐντὸς τῆδε Λιβύης μὲν ἦρχον μέχρι πρὸς Αἰγυπτῶν, τῆς δὲ Εὐρώπης μέχρι Τυρρηνίας» (Τίμ. 25 Α—Β).

Τὸ κράτος τοῦτο τῆς Ἀτλαντίδος ἀπετελεῖτο ἐκ δέκα πολιτειῶν. Ἐκ τούτων ὁ Πλάτων περιγράφει εἰς τὸν Κριτίαν μόνον δύο, τὴν «Μητρόπολιν» καὶ τὴν «Βασιλικὴν Πολιτείαν». Ἡ Πλατωνικὴ περιγραφή τῆς «Μητροπόλεως» ὑποδηλοῖ σαφῶς, κατὰ τὸν συγγραφέα, μικρὰν ἠφαιστειογενῆ νήσον μετὰ μακρὰν περίοδον ἠρεμίας. Ἐκ δὲ τῆς περιγραφῆς τῆς μορφολογίας καὶ τοῦ σχήματος τῆς «Μητροπόλεως» φαίνεται, ἐπίσης σαφῶς, ὅτι αὕτη ἦτο ἡ ἄλλοτε νήσος Στρογγύλη. Ἡ ἀκρόπολις τῆς «Μητροπόλεως» εὐρίσκετο ἐπὶ μικροῦ «γηλόφου» τοῦ κεντρικοῦ κῶνου τοῦ ἠφαιστείου τῆς σημερινῆς

1) Α. Γαλανόπουλος, Tsunamis Observed on the Coasts of Greece from Antiquity to present time, in: «Ann. di Geof.», vol. XIII, No 3—4, 1960, σ. 369—386.

2) Sp. Marinatos, Amnisos, die Hafenstadt des Minos, Forsch. u. Fortschr. Vol. 10, Nr. 28, 1934, 341—343.

νήσου Θήρας. Τὰ ἴχνη τῶν λιμένων καὶ τῆς διώρυχος, ἡ ὁποία συνέδεε τούτους μετὰ τῆς θαλάσσης, διακρίνονται καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τὸν πυθμένα τῆς Καλδέρας τῆς Θήρας (Σημ. Ἡ λέξις Καλδέρα εἶναι λατινικῆς προελεύσεως γεωλογικὸς ὄρος καὶ σημαίνει ἠφαιστειακὴν λεβητοειδῆ κοιλότητα). Ἐκ τῆς περιγραφῆς καὶ τοῦ σχήματος τοῦ χώρου, τὸν ὁποῖον κατελάμβανεν ἡ «Βασιλικὴ Πολιτεία», εἶναι ἐμφανὲς ὅτι ὁ χώρος οὗτος εἶχεν ἀκριβῶς τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ τῆς νεογενοῦς λεκάνης τῆς Κεντρικῆς Κρήτης. Ἐνῶ ὅμως αἱ διαστάσεις τῆς Μητροπόλεως, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς παραβολῆς τούτων πρὸς τὰς διαστάσεις τῆς νήσου Στρογγύλης, εἶναι ἀπολύτως σύμφωνοι πρὸς ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἀναφέρει ὁ Πλάτων εἰς τὸν Κριτίαν, αἱ διαστάσεις τῆς «Βασιλικῆς Πολιτείας» εἶναι ἐμφανῶς ἐσφαλμένοι, τονίζει ὁ κ. Γαλανόπουλος, κατὰ τὸν παράγοντα δέκα. Κατὰ τὸν αὐτὸν παράγοντα εἶναι ἐσφαλμένη καὶ ἡ χρονολογία τῆς καταβυθίσεως τῆς Ἀτλαντίδος, ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν, κατὰ τὸν Πλάτωνα, 9000 ἔτη πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνος (639—559 π. Χ.). Ἐφ' ὅσον ὅμως, ὡς πολὺ ὀρθῶς σημειοῖ ὁ κ. Γαλανόπουλος, οἱ κάτοικοι τῆς Ἀτλαντίδος ἐγνώριζον τὸν χαλκόν, τὸν κασσίτερον καὶ τὸν ὀρειχαλκόν καὶ ἕκαμον εὐρείαν χρῆσιν τοῦ ὀρειχάλκου, εἶναι ἀδύνατον ἢ Ἀτλαντὶς νὰ κατεστράφη πρὸ τῆς ὀρειχαλκίνης ἐποχῆς. Εἶναι δὲ σήμερον παραδεκτὸν ὅτι ἡ ὀρειχαλκὶν ἐποχὴ δέον νὰ τοποθετηθῇ περὶ τὸ 2100—1200 π. Χ. Ἐξ ἄλλου ἢ ἐκρηξις εἰς τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς ἄλλοτε νήσου Στρογγύλης συνέβη περὶ τὸ 1500 π. Χ. Τοῦτο διεπιστώθη ἐξ ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων καὶ ἐκ μετρήσεων τοῦ ραδιενεργοῦ ἀνθρακὸς ἀπηνθρακωμένων τεμαχίων πύρκης, εὐρεθέντων εἰς τὸν πυθμένα τοῦ πρώτου ῥοδοχρόου στρώματος τῆς θηραϊκῆς γῆς, ἡ ὁποία ἐκάλυψε τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἄλλοτε νήσου Στρογγύλης.

Ἡ «Βασιλικὴ Πολιτεία» ἦτο, ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ Κριτίου, τὸ 1]10 τῆς Ἀτλαντίδος. «Καὶ τὴν νήσον τὴν Ἀτλαντίδα πᾶσαν δέκα μέρη κατανείμας τῶν μὲν πρεσβυτάτων τῶ προτέρῳ γενομένῳ τὴν τε μητρώαν οἰκῆσιν καὶ τὴν κύκλῳ λῆξιν, πλειστέην καὶ ἀρίστην οὖσαν, ἀπένειμε, βασιλέα τε τῶν ἄλλων κατέστησε, τοὺς δὲ ἄλλους ἀρχοντας, ἐκάστω δὲ ἀρχὴν πολλῶν ἀνθρώπων καὶ τόπον πολλῆς χώρας ἔδωκεν» (Κριτ. 114 Α). Ἀλλὰ τὸ δεκαπλάσιον τῆς «Βασιλικῆς Πολιτείας» ἔχει μέγεθος ὅσον τὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Κατὰ συνέπειαν ἦτο ἀδύνατον ὁ Πλάτων νὰ τοποθετήσῃ τὴν Ἀτλαντίδα ἐντὸς τῆς Μεσογείου, καίτοι ὑπέθετε τὴν ὑπαρξίν σφάλματος εἰς τὰ χειρόγραφα τοῦ Σόλωνος, ὅπου ἀνεγράφοντο αἱ ἀλυπτιακαὶ πληροφορίες περὶ τῶν διαστάσεων τῆς Ἀτλαντίδος. Τοῦτο συνάγεται πάλιν ἐκ τοῦ Κριτίου, ὅπου σημειοῦται: «τὸ δὲ βάθος καὶ πλάτος, τὸ τε μήκος αὐτῆς ἀπιστον μὲν λεχθέν, ὡς χειροποίητον ἔργον, πρὸς τοῖς ἄλλοις διαπονήμασι τοσοῦτον εἶναι, ῥητέον δὲ ὅ γε ἠκούσαμεν» (Κριτ. 118 C).

Ἡ ὑπόθεσις περὶ τῆς καταβυθισθεῖσης μεγάλης νήσου Ἀτλαντίδος ἔχει προκαλέσει ζωηρότατον ἐνδιαφέρον ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἀκόμη ἐποχῆς. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο συνεχίζεται ἔκτοτε· αἱ συναφεῖς πρὸς τὴν Ἀτλαντίδα ἐργασίαι ἀνέρχονται εἰς πολὺ μὲγáλον ἀριθμὸν. Ἄλλοι ἐρευνῆται τοποθετοῦν τὴν Ἀτλαντίδα εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον, ἄλλοι παρὰ τὰς Σύρτιες, ἄλλοι εἰς τὴν Δυτικὴν Μεσόγειον, ἄλλοι εὐθὺς μετὰ τὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτάρ (ὡς ὁ Πλάτων) καὶ ἄλλοι τέλος κατὰ τὴν ἀνατολικὴν θάλασσαν τῆς Ἀγγλίας (Pauly - Wissowa R. E., Art. Atlantis). Τὸ πρόβλημα τῆς Ἀτλαντίδος ἀπαρτίζεται ἐκ τριῶν μερικωτέρων προβλημάτων. Τὸ ἓν ἐκ τούτων εἶναι τὸ μέγεθος αὐτῆς, τὸ ἄλλο ὁ χρόνος τῆς καταβυθίσεως καὶ τὸ τρίτον ὁ χώρος, ἔνθα ἔκειτο ἡ νήσος. Αἱ εἰς τὸν Κριτίαν καὶ τὸν Τίμαιον ἐκτιθέμεναι πληροφορίες τοῦ Πλάτωνος ἀφίνουσιν πολλὰς ἀπορίας. Ἐὰν ἡ Ἀτλαντὶς ἔκειτο ἔξω τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτάρ, δὲν θά ἦτο δυνατόν νὰ προκαλέσῃ κατὰ τὴν καταβύθισιν αὐτῆς στεῖρευσιν πηγῆς τῶν Ἀθηνῶν· οὔτε ἦτο δυνατόν νὰ εὕρισκετο ἐκεῖ, τόσοσιν μακρὰν, στρατὸς τῶν Ἀθηναίων. Ὁ χρόνος τῆς καταβυθίσεως, τοποθετούμενος ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος κατὰ τὸ 9000 πρὸ τοῦ Σόλωνος ἔτος, δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν πληροφορίαν ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀτλαντίδος ἐγνώριζον τὸν ὀρειχαλκόν. Καὶ δύναται τις βεβαίως νὰ ἰσχυρι-

σθη ότι δέν είναι γνωστόν, άν ό όρειχαλκος τής άρχαίας έποχής είναι τής αύτης συνθέσεως ώς ό σημερινός, έν τούτοις όμως ή υπό του Πλάτωνος διαμνημόνευσις του όρειχάλκου και όχι του χαλκού σημαίνει ότι ή καταβύθισις τής 'Ατλαντίδος έλαβε χώραν μετά την έποχήν του χαλκού, εις έποχήν δηλ. πλησιάζουσαν άσφαλώς πολύ πρός εκείνην, καθ' ήν ό κ. Γαλανόπουλος τοποθετεί την καταβύθισιν τής νήσου.

Ό κ. Γαλανόπουλος άπαντᾷ και εις τά τρία προβλήματα τής 'Ατλαντίδος λίαν ίκανοποιητικώς. Τόν χρόνον τής καταβύθισεως όρίζει περί τό 1500 π. Χ., όποτε έγένετο ή ήφαιστειακή έκρηξις τής άλλοτε νήσου Στρογγύλης. Τό μέγεθος τής 'Ατλαντίδος παραδέχεται ώς μέγεθος σχετικώς μεγάλης νήσου, ώς τόπον δέ αύτης τής νήσου δέχεται τό κέντρον τής 'Αν. Μεσογείου. Τά έπιχειρήματα του κ. Γαλανοπούλου είναι πολύ πειστικά και τούτο διότι ό κ. Γαλανόπουλος χρησιμοποιεί εις τάς έρεύνας του, έκτός άλλων, και τά πορίσματα τής συγχρόνου φυσικής. Αί βυθομετρήσεις τής περί την νήσον Θήραν περιοχής, αί γενόμεναι κατά τά τελευταία έτη υπό του 'Αγγλικού Ναυαρχείου, ή καταμέτρησης τής ραδιενεργείας άνθρακος άπηνθρακωμένων τεμαχίων πεύκης εύρεθέντων εις τόν πυθμένα του πρώτου ροδοχρόου στρώματος τής θηραϊκής γής και ή άνάγλυφος παράστασις του πυθμένος, όπου έβυθίσθη, κατά τόν συγγραφέα, ή «Μητρόπολις» τής 'Ατλαντίδος, ή γενομένη υπό του κ. 'Ι. Τρικκαλινού (εύρισκομένη εις τό Γεωλογικόν Μουσείον του Πανεπιστημίου 'Αθηνών), συνηγοροϋσι περί τής όρθότητος τών άντιλήψεων του κ. Γαλανοπούλου περί 'Ατλαντίδος. Κατά ταύτα δέν είναι, φρονούμεν, ύπερβολικόν, εάν σημειώσωμεν ότι ό κ. Γαλανόπουλος έν προκειμένω έθεσε τόν δάκτυλον αύτου εις τόν τύπον τών ήλων. Αί θεωρίαι του περί 'Ατλαντίδος, έντελώς πρωτότυποι, στηριζόμεναι έπι τών πορισμάτων τής νεωτέρας φυσικής, άποτελοϋν την καλύτεραν μέχρι σήμεραν διατυπωθεϊσαν άπάντησιν εις τό μέγα έρωτηματικόν περί 'Ατλαντίδος. Και είναι ιδιαιτέρως ευχάριστον ότι ή άπάντησις αύτη έδόθη υπό ένός 'Ελληνοσ έρευνητου.

Ε. ΣΤΑΜΑΤΗΣ

* *

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΩΤ. ΜΠΑΡΚΑ, *Διδακτική τών Μαθηματικών και Φυσικών μαθημάτων.*

'Αθήναι 1962, σελ. 284, Τυπογραφείον Κωνστ. Π. Σερμπίνη.

Ό κ. Μπάρκας, 'Υποδιευθυντής του Διδασκαλείου Μέσης 'Εκπαιδεύσεως άπό του 1958, είναι ήδη γνωστός εις τό ευρύτερον εκπαιδευτικόν κοινόν τής χώρας μας έκ τών τριών άρθρων του, τά όποια έδημοσιεύθησαν εις τό «Δελτίον τής 'Ομοσπονδίας Λειτουργών Μέσης 'Εκπαιδεύσεως» (Αριθμ. φύλ. 161 του 1959 και 166, 175 του 1960). Εις τά άρθρα αυτά ό κ. Μπάρκας διαπραγματεύεται με πολλήν έπιτυχίαν τά θέματα «'Ανάγκη έκσυγχρονισμού του προγράμματος τών μαθηματικών», «'Η σκέψις και ό κανών κατά την διδασκαλίαν τών μαθηματικών» και «'Η έργαστηριακή μέθοδος διδασκαλίας εις τά μαθηματικά». Εις την υπό κρίσιν πραγματείαν ό κ. Μπάρκας έκθέτει την διδακτικήν τών μαθηματικών και φυσικών μαθημάτων την συνταχθεισαν έπι τή βάσει τών παραδόσεών του έν τῷ Διδασκαλείῳ Μέσης 'Εκπαιδεύσεως.

Τό περιεχόμενον του βιβλίου διαιρείται εις τέσσαρα μέρη, έκαστον τών όποιων άποτελείται έκ δύο κεφαλαίων. Εις τό πρώτον κεφάλαιον του πρώτου μέρους γίνεται εξέτασις τών προβλημάτων τής άγωγής έν σχέσει πρός την διδασκαλίαν. 'Εκ τής εξέτασεως ταύτης και άκόμη ένεκα τής σοβαρότητος και τής μεγάλης σημασίας τών προκυπτόντων προβλημάτων αναφαίνεται ή ανάγκη τής οργανώσεως τής διδασκαλίας. Εις τό δεύτερον κεφάλαιον του ίδιου μέρους γίνεται θεμελιώσις τής οργανώσεως τής διδασκαλίας έπι έπιστημονικών βάσεων, ήτοι τών πορισμάτων τής ψυχολογίας τής μαθήσεως, και συνάγονται τά γενικά συμπεράσματα συνοπτικώτερον μέν διά τό σχολείον και τόν